

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชาติเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอารยประเทศ ดังนั้นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองจะต้องมีศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติของตนเอง ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ และมีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมาช้านานหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านนาฏศิลป์ดนตรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างแท้จริงให้ปรากฏแก่นานาประเทศ นับเป็นมรดกล้ำค่าที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่อนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก

มรดกทางศิลปวัฒนธรรมนั้น นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีอารยธรรมและความเจริญของชาติแล้วยังเป็นรากฐานเสริมสร้างพลังความสามัคคี มีผลต่อความมั่นคงของประเทศด้วย การศึกษาศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าแห่งศิลปะเหล่านี้ สามารถที่จะสืบสานความเป็นไทยไว้ได้ชั่วกาลนาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำริว่า การที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชาติบ้านเมืองนั้น จะต้องมีการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและเล็งเห็นประโยชน์ในการที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติ ดังพระบรมราโชวาทของพระองค์ (2517: 394) ในวันพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2509 ความตอนหนึ่งว่า

... การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะทำเนนควบคู่กันไปกับ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนถึงความเจริญของ ประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสอง ทางนี้จะต้องมีประกอบกัน เกื้อกูล และส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงเกิดความเจริญที่ แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม พร้อมไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์...

ในปัจจุบันวัฒนธรรมต่างชาติได้แพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว กระแส โลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อสภาพสังคมไทยมากขึ้น ทั้งในทางบวก และในทางลบ คนไทยจะต้อง เรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยยังคงสามารถธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย ในภาวะที่ต้องเผชิญกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตดังกล่าว ทำให้เกิดอำนาจนิยม และวัตถุนิยมขึ้นใน สังคมไทย สร้างความสับสนในเรื่องมโนทัศน์และค่านิยม เป็นผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง บทบาทและหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่างๆ มากขึ้น ทำให้ระบบโครงสร้างและแบบแผนประเพณี ดั้งเดิมที่ดั้งงามแปรเปลี่ยนไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชน และเยาวชนไทยจำนวนไม่น้อย ปลดปล่อยละเลยแบบแผน ค่านิยม และวิถีชีวิตอันดีงามของสังคมเดิม หันไปหลงใหลชื่นชมกับ วัฒนธรรมต่างประเทศอย่างขาดการเลือกสรร ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์และความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ของสังคมไทย ก่อให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมทั้งในขั้นรุนแรงและขั้นวิกฤตหลายประการ ซึ่งปัญหา วิกฤตต่างๆ ทำให้สังคมไทยต้องสูญเสียทั้งคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคมซึ่งอาจจะสูญเสีย เอกลักษณ์ ความเป็นไทยไปในที่สุด หากไม่ได้รับการยับยั้งและแก้ไข ดังนั้นจึงควรที่จะต้องร่วมมือกันกระตุ้น ให้เกิดความสำนึก รู้จักไตร่ตรองใคร่ครวญในการ เลือกสรรรับวัฒนธรรมอื่น พร้อมกับปลูกฝังให้ เกิดความรัก ซาบซึ้ง และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย เกิดการตื่นตัว ศึกษาค้นคว้า สร้างความ เข้าใจนำไปประพฤติปฏิบัติและพัฒนาอย่างถูกต้อง อันจะยังผลให้เกิดความสงบสุขทั้งในวิถีชีวิต และสังคมส่วนรวม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538 : 5) ได้ตระหนักถึงปัญหาวิกฤต ของศิลปวัฒนธรรมไทยดังกล่าว และได้เน้นในแผนแม่บทในการสืบสานวัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2538-2540 ว่า

...ศิลปะไทย ที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปการแสดง หลากสาขา ไม่ได้ได้รับความนิยมหรือเอาใจใส่เท่าที่ควร ขาดการปลูกฝัง และการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เยาวชนและประชาชนไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าทางศิลปะของไทย เช่น เพลงไทยเดิม การละเล่น การดนตรีได้ กลับหันไปนิยมชมชื่นในศิลปะฉาบฉวยที่หลั่งไหลมาจากสังคมภายนอกแทน...

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักดีว่าศิลปวัฒนธรรมไทยไม่ได้ได้รับความนิยมหรือเอาใจใส่เท่าที่ควร ดังนั้น รัฐบาลจึงควรจะให้การส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอย่างยิ่ง แต่ปรากฏว่า เมื่อทบทวนจากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ นโยบายในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มักจะกล่าวถึงงานศิลปวัฒนธรรมอย่างไม่เฉพาะเจาะจง นโยบายของการเผยแพร่ทางศิลปและดุริยางคศิลป์ก็ไม่ชัดเจนด้วย ดังตัวอย่างของนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2534 ความว่า

1. ส่งเสริมการบำรุง รักษาวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญด้วยการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาและพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศ ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมและศาสนา และทำนุบำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจประชาชน

2. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้านนำไปสู่ประชาชนถึงขั้นปฏิบัติให้แพร่หลายยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ ตลอดจนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่า และยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความประสานทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขในชาติ และมีความรักหวงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

4. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่างชาติที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย หรือผลของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยนำมาถ่วงปรอง ปรับปรุง ดัดแปลง ให้เหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยและความมั่นคงปลอดภัยของชาติ

5. สนับสนุน ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ได้ประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยการระดมสรรพกำลังทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมให้มั่นคง เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของประชาชน ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

ในด้านของกระทรวงศึกษาธิการ ก็ได้มีการวางนโยบายทั่ว ๆ ไป ของการพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้เน้นเฉพาะทางนาฏศิลป์และดนตรีเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก นโยบายการพัฒนาในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534: 249) ที่ว่า

...ศึกษา ค้นคว้า วิจัย อนุรักษ์ฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและภูมิใจในมรดกทางความคิดและวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนและท้องถิ่น รวมทั้งศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น...

นอกจากนั้น ในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) (2535: 75) นโยบายข้อที่ 10 การศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ระบุว่า

...ทำนุ บำรุงและส่งเสริมศาสนาให้เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาจิตใจของประชาชน ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ ศรัทธา และสามารถนำหลักธรรมของศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มุ่งพัฒนาการศึกษาของบุคลากรทางศาสนา ให้ทำหน้าที่เผยแพร่

ศาสนาและจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชน
และประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมไทย รวมทั้งภูมิปัญญา
ท้องถิ่น และให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง ฟื้นฟู พัฒนา และเผยแพร่มรดกทาง
ศิลปวัฒนธรรมของชาติ...

จากนโยบายและแผนพัฒนาชาติด้านวัฒนธรรมดังกล่าว จะเห็นได้ชัดว่า กำหนดแต่
หลักการกว้าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมกับสังคมเท่านั้น และไม่มีภาระหน้าที่ชัดเจนครอบคลุมถึงเรื่อง
การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่เป็นศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรี นโยบายทั้งสองระดับเน้น
ภาพรวมของการอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเป็นหลัก ไม่มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมเพียงพอ
ต่อการนำศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างเยาวชนไทยให้มีคุณภาพชีวิต ดังนั้น ในการ
นำนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติ จึงเป็นหน้าที่ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่จะต้องสร้างแผนปฏิบัติงานที่มี
ประสิทธิภาพและจะต้องใช้กระบวนการทางการศึกษาหลายรูปแบบเป็นเครื่องมือดำเนินการ เพื่อ
ช่วยให้หน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน

ศิลปวัฒนธรรมจะเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ จะต้องมีการอนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟู บำรุง และ
ส่งเสริมเพื่อสืบทอดสู่ชนรุ่นหลังอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อป้องกันการทำลายศิลปวัฒนธรรมของ
ชาติ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อันเนื่องมาจากอิทธิพล
ของวัฒนธรรมต่างประเทศที่แพร่หลายเข้ามาอย่างรวดเร็ว ตามความเจริญก้าวหน้าของ
เทคโนโลยีในปัจจุบัน

การศึกษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ นอกจากจะทำให้เกิดความเข้าใจและตระหนักใน
คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ยังจะนำมาซึ่งการทำนุบำรุงรักษาและอนุรักษ์ไว้เพื่อสืบทอด
แก่ชนรุ่นหลัง ศิลปวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นของชนชาติใด สังคมใด แม้มิได้มีการอนุรักษ์
ถ่ายทอดและสืบทอดไว้ทุกรุ่นอายุคนแล้ว ศิลปวัฒนธรรมนั้นก็ไม้อาจดำรงอยู่และเจริญงอกงามได้
การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมนี้ มิได้เป็นหน้าที่ของบุคคลคนหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงาน
หนึ่งเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรร่วมมือกันบำรุงรักษา ส่งเสริมและเผยแพร่ให้ดำเนิน
ไปอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523: 1) วิธีการสำคัญ

ชื่อ "วิทยาลัยนาฏศิลป์" ไม่มีจารีตที่ตัว "บ" ตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2515

ในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทย ก็คือ การให้การศึกษา และโดยที่ศิลปวัฒนธรรมนั้น เกี่ยวข้องกับมนุษย์ไปจนตลอดชีวิต การให้การศึกษาจึงมิใช่จะกระทำเพียงเฉพาะในช่วงวัยใด วัยหนึ่ง แต่ควรเป็นไปตลอดชีวิตทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน คือ การที่ครู อาจารย์ถ่ายทอดแก่นักเรียนในโรงเรียน และการที่ผู้ใหญ่ถ่ายทอดสืบต่อให้ลูกหลาน การถ่ายทอด ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนนี้ พระยาอนุมานราชธน (2515: 49-50) เรียกว่า การถ่ายทอดโดยตรงและโดยอ้อม การถ่ายทอดโดยตรงนั้น ก็คือ การที่โรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดโดยครูเป็นผู้รับหน้าที่โดยตรง ส่วนการถ่ายทอดโดยอ้อมก็คือ การที่คนใน สังคมได้เรียนรู้จากการอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ หรือเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง บางครั้ง ผู้รับการถ่ายทอดก็ไม่รู้ตัว สถาบันหลักที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ สืบสานและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งอยู่ในระบบมีอยู่หลายสถาบันตามสาขาวิชา

การที่จะบำรุงรักษาสืบทอดทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติได้นั้น จำเป็นต้องมีการ ส่งเสริมอย่างจริงจังและกว้างขวางเป็นพิเศษตามนัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ระบุไว้ ว่า "รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ" คณะรัฐมนตรีมีการกำหนดนโยบายวัฒนธรรม แห่งชาติ เป็นหลักให้หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนช่วยกันทำนุบำรุง สนับสนุน และส่งเสริม มรดกทางวัฒนธรรมไว้ ในห้วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และจากการประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติครั้งที่ 40 ได้มีมติเมื่อ วันที่ 8 ธันวาคม 2529 ประกาศให้ช่วงระยะเวลาระหว่างปีพ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม โดยอนุญาตให้ยูเนสโกเป็นแกนนำในการรณรงค์ให้ประเทศสมาชิกเร่ง ปรับแผนนโยบายให้วัฒนธรรมเป็นแกนนำของการพัฒนาทั้งปวงโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์ พัฒนาส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมด้านที่ค้ำของชีวิต รวมไปถึงการร่วมมืออย่างกระตือรือร้นในวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติ เน้นทางด้านสื่อสาร รวมถึงเพิ่มพูนความเป็น น้าหนึ่งใจเดียวกัน (แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 4 กรมศิลปากร, ม.ป.ป.: 18)

ตามนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระบุเรื่องของวัฒนธรรมไว้ แต่ไม่ได้ ระบุว่าหน่วยงานใดหรือสถาบันใดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้การกำหนดนโยบาย การ อนุรักษ์ การถ่ายทอด และเผยแพร่วัฒนธรรม ไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินการตามกระบวนการ

สืบทอดวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นมรดกอันล้ำค่าของประเทศไทย และช่วยเชิดชูให้ประเทศไทยได้รับการยกย่องในความเป็นชาติไทยตั้งอารยประเทศทั้งหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแผนการพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2535-2539) และสอดคล้องกับแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 4 กรมศิลปากรในแผนพัฒนาศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งเห็นว่า "วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย เป็นปัจจัยให้คนไทยในชาติได้ประพฤติในทางที่ดีงามมีคุณธรรม เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม"

ส่วนนโยบายของกรมศิลปากรเองนั้น เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม สืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทย รวมทั้งด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ด้วย แต่บทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ไม่มีการระบุอย่างชัดเจนในรูปของเอกสารหรือข้อมูล และตัวบทกฎหมายใด ๆ เห็นได้ชัดจากพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2538 (ราชกิจจานุเบกษา, 2538: 15) ซึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกาที่มีการแก้ไข ปรับปรุงฉบับใหม่ที่สุดได้ระบุอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรไว้ในมาตรา 4 ดังนี้

- (1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รวมทั้งกฎหมาย และระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (2) บำรุงรักษา อนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริม สร้างสรรค์ และเผยแพร่ศิลปวิทยาการ และวัฒนธรรมของชาติในด้าน
  - (ก) พิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี และโบราณสถาน
  - (ข) วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
  - (ค) นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม
- (3) จัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ และช่างศิลป์ ทั้งในระบบและนอกระบบ
- (4) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านการพิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี โบราณสถาน ภาษาไทย วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม

จารีตประเพณี หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์
คีตศิลป์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม

(5) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือ
ตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่า มีขอบเขต
กว้างขวางมาก แต่ให้ความสำคัญกับงานด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรมน้อยเกินไป ในทางปฏิบัติ
ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีนั้น แม้จะมีวิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นสถานศึกษาในสังกัดที่ดำเนินการตาม
กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมให้กับสังคม ก็ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน ดังจะเห็นได้
จากผลงานวิจัยด้านนี้มีน้อยมาก

จากการดำเนินงานของวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่ผ่านมา 60 ปีเศษ พบว่าปัญหาสำคัญที่ทำให้
การพัฒนาศาสตร์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมทำได้ไม่เต็มที่ คือ ปัญหาด้านการขาดแคลนกำลังคนใน
ด้านต่าง ๆ คือ

1. ในการจัดการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดนตรีนั้น
ได้ผลิตกำลังคนเพื่อรองรับงานในระดับนาฏศิลป์ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง ซึ่งเป็นการผลิตกำลัง
คนในระดับผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่การผลิตกำลังคนในระดับสูงเพื่อรองรับงานด้านการสืบสาน สืบทอด
อนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการผลิตผู้มีความรู้
ระดับปริญญาชั้นนี้ ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้
2. การศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอดศิลปวัฒนธรรมนั้น ต้อง
สร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถในการคิด การประยุกต์ และสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์
วิจัยได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินงานได้ แต่ขณะนี้ยังไม่มี
หน่วยงานที่ผลิตบุคลากรที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะดังกล่าว

ปัญหาทั้ง 2 ประเด็นนี้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์
และดนตรี ไม่ได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความเจริญทาง
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ก็ได้พยายามหาแนวทางพัฒนาและ

แก้ปัญหาดังกล่าว โดยการจัดสัมมนาเรื่อง "วิทยาลัยนาฏศิลป์ในทศวรรษหน้า" ผลจากการสัมมนา
สรุปแนวทางการแก้ปัญหาได้ดังนี้ (วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2537)

1. มีการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้าน
นาฏศิลป์และดนตรีที่ชัดเจน เพื่อบังคับเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนา
2. ปรับปรุงนโยบายในการพัฒนาให้ชัดเจน มีการกำหนดมาตรการที่นำไปปฏิบัติได้
อย่างเป็นรูปธรรม
3. ปรับปรุงและระบุมบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ชัดเจน กว้างขวาง
และยืดหยุ่นได้ตามกาลสมัย
4. ยกร่างกฎหมายและ/หรือพระราชบัญญัติ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาท หน้าที่
โดยเฉพาะการยกร่างพระราชบัญญัติให้กรมศิลปากรมีหน้าที่จัดการศึกษาระดับปริญญาได้ เพื่อให้
สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ดังนี้
  - 4.1 เพื่ออนุรักษ์ ทัศนาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรี ให้ยั่งยืนมั่นคงอยู่กับ
ประเทศไทยต่อไป
  - 4.2 เพื่อสืบทอดศิลปนิพนธ์ ศิลปะ และนักวิชาการให้แก่วงการนาฏศิลป์ ดนตรี
ให้ยืนยาว เป็นมรดกแก่เยาวชนไทยในอนาคต
  - 4.3 เพื่อเผยแพร่ ประยุกต์ และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมให้ทันสมัย สามารถ
นำไปใช้ในสังคมและชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี
  - 4.4 เพื่อยกระดับการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรีให้สูงขึ้นเท่าเทียม
กับอารยประเทศ

จากข้อสรุปดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาทางเลือกในการพัฒนาวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดย
ใช้ "กระบวนการพัฒนา" อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่ถูกต้อง

คำว่า "กระบวนการพัฒนา" ในที่นี้คือ หัวใจสำคัญที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของ
วิทยาลัยนาฏศิลป์ในรูปแบบที่มุ่งไปสู่อาชีพศิลปิน ผลិតครู ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์และดนตรี
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน นาฏศิลป์และดนตรีไทยนั้น ไม่เป็นที่นิยมของเยาวชนยุคปัจจุบัน
(วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2537: 153) เพราะการปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งชาติในจิตใจเยาวชนและ

ประชาชนประสบปัญหาและอุปสรรคทางการศึกษาในทุกระดับ กล่าวคือ (งานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538: 11)

ระดับประถมศึกษา ประสบปัญหา คือ ครูและโรงเรียนเน้นการแข่งขัน ค่านิยมนี้เป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดสอดแทรกวัฒนธรรมที่ดีงาม

ระดับมัธยมศึกษา ประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน ซึ่งเป็นวัยที่ลุ่มหลงวัฒนธรรมต่างชาติได้ง่าย รวมทั้งครูไม่ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอันเนื่องมาจากขาดความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

ระดับอุดมศึกษา ปรากฏปัญหาทั้งระดับผู้บริหารและครูที่ไม่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมไทย และถ่ายทอดค่านิยมของต่างประเทศ

ระบบการศึกษานอกโรงเรียน ประสบปัญหาขาดแคลนงบประมาณ บุคลากรที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาการปลุกฝังค่านิยมที่ไม่ถูกต้องของสื่อมวลชน

สาเหตุของปัญหาและปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้วิทยาลัยนาฏศิลป์ไม่สามารถสนองนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะไม่สามารถรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ให้มั่นคง หากไม่พัฒนาให้ทันสมัย ทันสังคม และทันโลก ด้วยเหตุนี้วิทยาลัยนาฏศิลป์ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของ การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติไว้ให้ดำรงอยู่คู่บ้านคู่เมือง จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการพัฒนา และปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการดำเนินงานด้านนาฏศิลป์และดนตรี ซึ่งมีอยู่ 3 ประการคือ

1. โลกในสมัยโลกาภิวัตน์ ต้องให้ความสำคัญกับนาฏศิลป์ และดนตรี สังคมไทยยังไม่สามารถดำรงและสืบสานความเป็นไทยให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่มั่นคงได้ จากประวัติของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ สืบสานวัฒนธรรมของชาติมายาวนานที่สุดแห่งหนึ่ง นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลามากกว่า 60 ปี ขณะที่สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจนเข้าสู่ยุคของข้อมูลข่าวสารหรือที่นิยมเรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ วิทยาลัยนาฏศิลป์จะต้องดำรงสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ให้เป็นหยัคอยู่ในสังคมไทยอย่าง สง่างาม และก้าวเข้าสู่กระแสสังคมโลกได้อย่างเหมาะสมตามภาวะของการเปลี่ยนแปลง บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบทางด้านจัดการศึกษา ด้านศิลปวัฒนธรรมไทย เน้นในเรื่องของแนว

ความคิดและภูมิปัญญาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งบทบาทหน้าที่ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ คงไม่เพียงแต่ การอนุรักษ์สืบทอด และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์และดนตรี เพื่อการบันเทิงเท่านั้น ด้วยประสิทธิภาพของงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์จะต้อง เป็นระบบของสังคมที่จะช่วยสร้างคน ในสังคมให้มีความรู้ ความเข้าใจด้วยการใช้ศาสตร์และศิลป์ด้านนี้มากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของการศึกษาและการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลดถดถอยลงตามลำดับ จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม จึงจะสามารถคงความเป็นเอกลักษณ์ไทยไว้ได้

2. นโยบายและแผนพัฒนาชาติด้านวัฒนธรรม ไม่เป็นรูปธรรมที่เพียงพอต่อการ ใช้ ศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างเยาวชนไทยให้มีคุณภาพชีวิต บนพื้นฐานคุณสมบัติของ คนไทยที่ดีได้ แผนต่างๆ เหล่านี้กำหนดแต่เพียงภาพในระดับหลักการ เป็นเรื่องกว้างๆ เกี่ยวกับ วัฒนธรรมกับสังคมเท่านั้น ไม่เอื้อต่อการะงานของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในระดับที่สามารถตอบสนอง ต่อความคาดหวังของรัฐและสังคมได้

3. คุณสมบัติของวุฒิการศึกษาที่ไม่เพียงพอ เพราะวิทยาลัยนาฏศิลป์สามารถจัดการ ศึกษาได้เพียงประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (ต่ำกว่าปริญญาตรี 2 ปี) เป็นอุปสรรคต่อการปรับ มาตรฐานการศึกษาไปสู่ระดับวิชาชีพชั้นสูง และการสืบสานพัฒนาวิชาการให้เกิดประโยชน์ต่อการ ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์สังคมที่เหมาะสมได้

จากความสำเร็จและความหลากหลายของความคาดหวังของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อบทบาท หน้าที่ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมของชาติ จะเห็นได้ว่า ในยุคข้อมูล ข่าวสารที่สังคมไทยต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ วิทยาลัยนาฏศิลป์ต้องเพิ่มบทบาทต่างๆ ในเรื่องของ การดำเนินงานทางศิลปวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น เช่น การวางแผนงาน การวางโครงการ การวาง แนวคิดในเชิงปฏิรูปต่าง ๆ เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ต้องเร่งดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อแสวงหาทางเลือกที่มีประสิทธิภาพต่าง ๆ มากำหนดเป็นแผนพัฒนาสำหรับอนาคตของวิทยาลัย นาฏศิลป์ อันจะนำไปสู่การสั่งสมประสิทธิภาพ และยกระดับมาตรฐานของผลผลิตที่สามารถสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ได้ รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับปรับสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์วิวัฒนาการของการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย และพัฒนาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

1.2.3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอทางเลือกและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 การศึกษาวิวัฒนาการของการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยและพัฒนาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ครอบคลุมตั้งแต่ พ.ศ.2477 ถึง พ.ศ.2538

1.3.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาครอบคลุมองค์ประกอบของการจัดการศึกษา 3 ด้าน คือ

1.3.2.1 เป้าหมายของการจัดการศึกษา

1.3.2.2 กระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. หลักสูตร

2. การบริหาร (บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่และอุปกรณ์)

3. การเรียนการสอน (การรับนักเรียน การสอน การประเมินผลและการนิเทศ)

1.3.2.3 ผลผลิตทางด้านการศึกษาและการแสดง

1.3.3 การศึกษาอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

1.4 ค่าจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

อนาคตภาพ หมายถึง ภาพรวมของทางเลือก แนวคิด และทิศทางที่เป็นไปได้ในอนาคตของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

วิทยาลัยนาฏศิลป์ หมายถึง สถานศึกษาสังกัดสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร พัฒนา หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงจากสภาพปัจจุบันไปสู่ภาวะหรือเป้าหมายที่พึงประสงค์

ศิลปวัฒนธรรมไทย หมายถึง นาฏศิลป์และดนตรี

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงบรรยาย โดยวิเคราะห์วิวัฒนาการของวิทยาลัยนาฏศิลป์ตั้งแต่อดีต สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอที่เป็นอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

กระบวนการในการวิจัยจะเป็นไปตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.5.1 การศึกษาวิวัฒนาการของการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย และพัฒนาการการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร และประวัติศาสตร์บอกเล่า
- 1.5.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ใช้วิธีวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์
- 1.5.3 การศึกษาทางเลือกและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ได้ทราบถึงวิวัฒนาการของการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย และพัฒนาการการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.6.2 ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และข้อจำกัดในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
ตลอดจนการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์

1.6.3 ได้ทางเลือกต่าง ๆ และข้อเสนอเกี่ยวกับอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์
ในการจัดการศึกษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดเป้าหมายและ
วางแผนพัฒนาวิทยาลัยนาฏศิลป์ เพื่อให้เป็นสถาบันหลักของชาติในการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่
และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อความเป็นไทยที่ยั่งยืน

1.6.4 ได้แนวทางในการส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการศึกษาด้าน
ศิลปะและวัฒนธรรมไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย